

Hvordan tegner fremtiden sig for kristendommen?

Det er vigtigt at klargøre sig de særlige forhold, som kendetegner kristentroen i Vesten i dag. Om det talte ærkebiskoppen af Chieti-Vasto i Italien ved et møde i det romerske kulturcenter Saint-Louis-des-Français. Hans indlæg bringes her som artikel ¹

Af Bruno Forte²

I løbet af fem uger i november og december 2007 foretog avisen *La Croix* et rundspørge om kristendommens fremtid i Vesten. Ved den lejlighed kom såvel årsager til ængstelse som begrundelser for håb til udtryk. I det brogede billede, som blev resultatet af denne enquete, kan især de kristne i de traditionelt kristne lande, hvem fremtiden for Evangeliets sag ligger på hjerte, drage nytte af at se deres egen situation afbildet. På denne baggrund vil jeg – idet jeg udvider billedets horisont – pege på, at mange af de talrige anskuelser, der blev tilkendegivet ved enqueten, på enestående vis stemmer overens med forskellige af de tolkningsmodeller af Vestens krise, der er blevet fremsat i løbet af det 20. århundrede. I et forsøg på at komme ud over den påståede absolutte overensstemmelse mellem kristendommen og den vestlige kultur vil jeg stille mig selv spørgsmålet om, hvad der er den mest påtrængende opgave for de kristne, og hvad der tegner til at være Kirkens vigtigste pastorale opgave. Med dette for øje vil jeg præsentere et to-fløjet maleri, hvor man til den ene side vil se en gengivelse af "Vesten og kristendommen", som viser modsætningsforholdet mellem de forskellige tolkninger af Vestens krise og troens forbehold overfor "verdens undergang"; mens man til den anden side vil se en afbildning af "vigtige tiltag for fremtidens kristne bevidsthed", idet jeg her vil

¹ Ved et møde den 24. januar 2008 blev emnet "Hvilken fremtid har kristendommen i Vesten?" sat til debat. Mødet, som blev afviklet under forsæde af kardinal Jean-Louis Tauran, der er præsident for Det pavelige Råd for Dialogen mellem Religionerne, var organiseret af det franske dagblad *La Croix*, som i november og december 2007 havde bragt en enquete med dette emne; alle artikler i denne enquete er samlet i et tillæg til *La Croix*, som det er muligt at fremskaffe på adressen 3, rue Bayard, F 75008 Paris, eller på www.lacroix.com. Blandt deltagerne ved mødet i Rom var ærkebiskoppen af Chieti-Vasto i Italien, hvem det især var magtpåliggende at formulere de særlige forhold, der kendetegner den kristne tro i Vesten i dag. Red.

² Oversat af Hans Thulstrup. Red.

komme ind på trosvidnesbyrdets ("*martyria*"), fællesskabets ("*koinonia*") og diakoniens ("*diakonia*") veje.

1. Kristendommen og Vesten. Modsætningsforholdet mellem tolkningerne af den vestlige kultur og troens forbehold overfor verdens undergang

Vestens skæbne har i løbet af det 20. århundrede givet anledning til de mest forskellige tolkninger. Mange af de metaforer, man har brugt – som eksempelvis "*undergang*" og "*skibbrud*" – er udtryk for en tragisk måde at se tingene på. Det var Oswald Spengler,³ som gjorde ordet "*undergang*" til et særligt begreb. Hans værk *Der Untergang des Abendlandes* (Vesterlandets undergang)⁴ er i virkeligheden et sidste ekko af den dekadente modernisme, som det egentlig blev skrevet som et modspil til. Spengler ønsker at påpege de destruktive tendenser, der er indbygget i den vestlige modernisme, idet han tyder den hidtidige udvikling som et varsel om uundgåelig undergang; Fausts to sjæle – eller teknikken og tragedien – er polariserede i en sådan grad, at den ene må tilintetgøre den. Viljen til magt vil stræbe efter at undertrykke selve livskraften. Ifølge Spengler kunne den nødvendige forandring ikke være blevet fremprovokeret af hverken demokratiet, pengenes diktatur eller nogle af de fremskridtsideologier, der – som for eksempel socialismen – har underkastet sig teknikken, men af det tragiske spændingsforhold, som vil kunne forlige historien og naturen i en ny begyndelse. Det er ikke vanskeligt at forstå, hvorledes disse analyser i sammenhæng med ideologisk og voldspræget læsestof – udgået fra både venstre og højre side af det politiske spektrum – har kunnet fremkalde de forfærdeligste virkninger,

Helt anderledes er oprindelsen til metaforen "*skibbruddet*", som Hans Blumenberg benytter som nøgle til i sit værk *Schiffbruch mit Zuschauer* (Skibbrud med tilskuere) at analysere den aktuelle situation i Vesten.⁵ Han går ud fra en tekst af den romerske digter Lucretius, ifølge hvilken nogle tilskuere fra den sikre landjord overværer et skibsbrud;⁶ modsætningen mellem den faste strandbreds sikkerhed og det oprørte hav er udtryk for de klassiske vilkår i tilværelsen, hvor den, som kan iagttage livets og verdens sceneri, taler fra en stabil position. Denne sikkerhed, er imidlertid gået tabt med modernismens frembrud. "*Vous êtes embarqué*", *I er med ombord*, hvad enten I vil det eller ej, sagde Pascal.⁷ Også tilskueren er herefter selv skibbruden, idet der ikke længere findes noget sikkert sted, hvor man som tilskuer kan opholde sig uden at blive involveret. Vi er selv den bølge, på hvilken vi på havet driver omkring for strømmen. Den postmoderne situation, som Vestens udvikling er endt i, består i at se de skibbrudne svømme rundt midt på livets hav, mens de søger at konstruere en tømmerflåde, på hvilken de kan søge sikker tilflugt.

De fortolkningsmodeller for den vestlige verdens krise, som jeg netop har omtalt, stemmer i meget høj grad overens med mange af de meningstilkendegivelser, som *La Croix* har indsamlet ved sin enquete vedrørende kristendommen situation i Vesten i dag; og erstatter man begrebet *Vesten* med *kristendommen*, springer overensstemmelsen umiddelbart i øjnene. Nogle af de vendinger, som enqueten har bragt for dagen vedrørende kristendommens aktuelle og fremtidige situation, lyder: "*varsel om undergang*", "*smertefuld pessimisme*", "*begravelse*", "*udflydende identitet*". For nogle er det, som om Vestens og kristendommens udviklingsforløb kort og godt er identiske, både i opgangs- og i nedgangstider. Således samler enqueten de sædvanlige udtalelser, man ofte hører, når

³ Tysk forfatter, 1880-1936. Red.

⁴ Oswald Spengler: *Der Untergang des Abendlandes*. Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte, 2 bind: 1918, 1922 og 1923. Dansk oversættelse: Vesterlandets undergang, Aschehougs Forlag, København 1962. Red.

⁵ Hans Blumenberg: *Schiffbruch mit Zuschauer*. Paradigma einer Daseinsmetaphor, Frankfurt am Main 1979. Red.

⁶ Jf. Lucretius, *De rerum naturae*, II, 1-4. Oversat til dansk af Ellen A. og Erik H. Madsen med titlen *Om verdens natur / Lukrets*. Det lille Forlag, 1998. Red.

⁷ Blaise Pascal, *Pensées*, i *Oeuvres complètes*, éd. J. Chevalier, Paris 1954, n.-. 451 (= 233 Brunschvigh). Oversat til dansk af Nils Soelberg med titlen *Tanker : forsvar for den kristne religion*. Nyt Nordisk Forlag, 1986. Red.

kristendommens aktuelle situation skal tolkes. Men er en sådan absolut identificering nu også retfærdig? Og kan man drage den konklusion, at "Vestens undergang" samtidigt betyder "kristendommens undergang"? Eller indbefatter "troens forbehold overfor verdens undergang" ikke tvært imod underet, som ikke kan måles ved at man tager historiens briller på, eller ved at man vurderer det som et resultat af en rent verdslig kulturs udvikling?

I virkeligheden er det relativt nemt at se, at nogle af de mest radikalt forløbende stridigheder mellem totalitære, ideologiske verdener, som er blevet udspillet på Vestens scene i moderne tid, har deres udspring i menneskelivets religiøse dimension. Kristendommen har dog langt fra gjort sig til ét med den ideologiske modernisme; den har tværtimod været den allerstærkeste kritiker af den. Således udtrykker *Dietrich Bonhoeffer*,⁸ teologen, der døde som martyr under nazismen, sin meget rammende dom over Vestens historie i de to seneste århundreder ved at gøre opmærksom på "den kristne forskel". For ham at se burde man i stedet for at tale om ideologiernes fallit tale om reel "dekadence", idet man jo ikke længere har tillid til sandheden og i øvrigt har erstattet den med propagandaspidsfindigheder. Denne dekadence berøver mennesket dets stærke længsel efter sandheden og fratager det nogle kraftige motivationer, som nu kun kan tilbydes af ideologierne. Nihilismens sejr vil give mennesket mulighed for at unddrage sig den uendelige smerte ved at skulle se intetheden i øjnene, idet den kreerer masker, bag hvilke der kun er tomhed. I denne situation foreslår Bonhoeffer, at den lidende Gud og en ikke pietistisk kristendoms Evangelium bliver placeret i centrum – i klar modsætning til de andre teologiske svar, der i kraft af den moderne ånds forførelser efter hans mening stadig ligger under for ideologier og kompromiser.

På lignende vis og i samme kontekst (Berlin 1939) udvikler den katolske tænker *Romano Guardini*,⁹ som af det national-socialistiske regime blev tvunget til at opgive sin undervisning, en refleksion over "de sidste ting",¹⁰ der er et ekstraordinært vidnesbyrd med skjult dagsorden. Overfor en vision af verden, der forudsættes at favne hele horisonten, modstår troens budskab om de sidste tider enhver forklaring, som alene er verdslig, og præsenterer sig i stedet som "troens afstandstagen fra idéen om verdens undergang"; og derved advarer det mod enhver rent ideologisk tolkning. Den centrale placering, han her giver den personlige og transcendent Gud, står i skarp modsætning til den absolutte lydighed, der afkræves mennesker af "der Führer". Det er alene Gud, menneskehedens og historiens dommer, mennesket skylder tillid og lydighed både i livet og i døden. Langt fra at gå under sideløbende med Vesten vil kristendommen kunne regenerere i sin evangeliske natur, centreret omkring Det glade Budskab om den Gud, der er korsfæstet og opstanden for os.

Her afslører Bonhoeffers og Guardinis røster deres profetiske kraft, hvilket i betydelig grad vidner om den rolle, den kristne tro spiller i den effektive oprustning af kritikken mod udviklingen i det 20. århundrede i Vesten; i sammenstødet mellem magt og værdier, tøver de ikke med at pege på værdierne – ligesom martyrerne og alle de andre, som i historiens løb i lydighed mod Gud har sat sig op imod magten. Det er det godes og det sandes uerstattelige værdi, som ingen magt i denne verden har ret til at erstatte med noget som helst andet. Var denne forstyrrende kendsgerning profetisk i den krise, Europa gennemgik for 60 år siden, er den ikke mindre profetisk i vor skrøbelige og ustabile postmodernistiske kultur. En postmodernisme, som med afslutningen af ideologiernes faste overbevisninger ofte opgiver længslen efter sandheden og sansen for en større horisont, der kan begrunde, at man engagerer sig for retfærdigheden og for det gode, som for eksempel at man tager ansvar for sine medmennesker. Disse kristne røster hjælper os således til at tilegne os den helt enestående værdi, som den levende og transcendent Gud er også for os, der er overlevende efter skibsbruddet af den indtil for nylig dominerende ideologiske kultur, og som har behov for et håb, der vil kunne bære os ud over vor ensomhed og vor forladthed.

⁸ Tysk luthersk teolog, 1906-1945. Red.

⁹ Tysk katolsk præst og forfatter med italiensk baggrund, 1885-1968. Red.

¹⁰ *Die letzten Dinge* (1940), Mainz 1989. Red.

Er dét kristendommens næste opgave i den vestlige kultur? Det synes talrige røster i La Croix's enquete at tyde på; eksempelvis siges det, at "*overgangen fra en kristendom, der som en slags passiv tilhørsforhold er blevet videreført fra generation til generation, til en tro af eget valg, der leves uden noget tilknytningsforhold, præger i dag de vestlige lande, som indtil for nylig kaldtes kristne.*" – "*I de fleste af de omtalte lande er millioner af voksne på vej til at blive kristne. De beder ikke om dåben for at tilegne sig en lære, men fordi de ønsker at knytte sig til en levende person, de har mødt, og som er kilde til liv i deres tilværelse: den Jesus, som de har opdaget gennem Evangelierne, gennem kristne eller i forbindelse med en eksistenskrise*". Diagnostikken koncentrerer sig altså om en opgave, der vil angå såvel hver eneste troende som Kirken i dens helhed, og af hvilken kristendommens fremtid i Vesten afhænger, og som består i at "*tro mere og tro bedre*". Det var i øvrigt den samme udfordring, der blev nedfældet for mere end 40 år siden af Andet Vatikankoncil i den konstitution, der omhandlede Kirken i den aktuelle verden, *Gaudium et Spes*: "*Vi kan med rette hævde, at menneskeheds fremtid hviler i hænderne på de mennesker, som er i stand til at give de kommende generationer grunde til at leve og håbe*".¹¹

2. Opgaver af stor betydning for fremtidens kristne bevidsthed: "*martyria*", "*koinonia*" og "*diakonia*"

Hvorledes kan man indrette sit liv efter og videreføre disse begrundelser for at leve og for at håbe? Hvorledes skal man bære sig ad med selv at tro mere og tro bedre og få verden til at tro? På tærsklen til det tredje årtusind tegner der sig et omrids af nogle vigtige opgaver for den kristne tro i Vesten, hvilket i virkeligheden også på forskellig vis synes at fremgå af den enquete, der blev iværksat af *La Croix*. Med en gammel terminologi vil jeg kalde disse opgaver for *martyria*, *koinonia* og *diakonia*.¹²

Den vej, der betegnes med ordet *martyria* (trosvidnesbyrdets vej), er et svar på det fornyede krav om spiritualitet, der dukker op i vor tid. Modernismen havde modstillet en universel og uomgængelig fornuftens sandhed med den sandhed, der retmæssigt knytter sig til selve livet, hvilket begunstiger den skelnen mellem intellekt og spiritualitet, som ofte gjorde al tale om Gud unødigt tør og intellektuel, mens – på den anden side – spiritualiteten i højere grad blev alt for sentimental og følelsesbetonet. Tiden efter den modernistiske æra forsøger at slå bro over denne kløft, idet det alternativ, som troen opstiller til ideologien, præcist består i muligheden for at erfare et personligt forhold til Sandheden, som kan næres ved at man lytter til og samtaler med den levende Gud. Langt fra at forekomme at være en flugt fra verden – sådan som det lød ifølge kritikken fra årene med den dominerende ideologi – synes den kontemplative dimension i livet og den åndelige erfaring at byde sig til som et forråd af medmenneskelighed og ægte samfundssind. Det betyder, at de troende – overfor beretningerne om de store ideologiers fald – er kaldet til med deres liv at give udtryk for, at der findes grunde til at leve og til at leve sammen, og at disse grunde er givet os i Jesus Kristus. Det drejer sig om igen at lade Gud få førstepladsen, sådan som man anerkender det i bønner og i livet og fejrer det i liturgien. Der er brug for voksne kristne, som er overbeviste om deres tro, som har erfaring i livet med Helligånden, og som er beredte til at argumentere for deres håb. Med baggrund i betragtninger som disse må man formode, at kristendommens fremtid vil være mere "åndeligt præget" og mere mystisk, idet den ellers ikke vil kunne bidrage til overvindelse af vor tids krise og omvæltninger. Med André Malraux's ord, her i Karl Rahners gengivelse: "*Det 21. århundredes kristendom vil enten være mere mystisk, eller også vil den slet ikke eksistere.*"

Udover denne vej, *martyria*, synes også fællesskabets vej (*koinonia*) at være præcis lige så nødvendig: Den modsvarer den længsel efter enhed, som kommer til udtryk i udviklingen af globaliserin-

¹¹ Gaudium et Spes, 31. **Klik her** for at se dette koncilsdokument. Red.

¹² Græsk: vidnesbyrd, fællesskab og tjeneste. Red.

gen, omend dette sker i en noget tvetydig og kompleks form. I Europa udfordres Kirken – især efter den splittelse, der er fulgt efter Berlinmurens fald og den voldsomme opdukken af regionalisme og nationalisme – til at manifestere sig som et tegn på og et middel til forsoning mellem Europas folkeslag og til at tilbyde mennesker sin tjeneste. De mange ensomme mennesker er et typisk produkt af postmodernismens nihilisme; heroverfor må de kristne vidne om, at det er muligt at leve sammen, alle med et medansvar for Kirken, at fællesskabet er en attraktiv mulighed – et sted, hvor man kan føle sig elsket, respekteret og forenet i næstekærlighed. Verden, sådan som den ser ud efter den ideologiske totalitarismes skibsbrud, har mere end nogensinde brug for den konkrete næstekærlighed, som er en del af livet, og som kan bane vejen for vor fælles vej frem. Det er i denne sammenhæng, at en ny opmærksomhed omkring den katolske kristenhed er dukket op; måtte dette blive opfattet i en geografisk universalismes mening, hvilket mere end nogensinde er blevet aktuelt ved udviklingen af globaliseringen af vor klode, og med en fylde og universalitet, som er indbygget i troen, og med en indgående aktualisering af mindet om Kristus. Man kan således driste sig til at sige, at enten vil fremtidens kristendom være mere katolsk – og dermed rumme mere fællesskab – eller også vil den blive totalt uegnet til udbrede Evangeliets lære om verdens frelse.

Endelig er *diakonia*, næstekærligheden udlevet i engagement for retfærdighed, fred og beskyttelse af skabningen, den tredje i rækken af vigtige opgaver for kristendommen her ved begyndelsen af det tredje årtusind. Med hensyn til globaliseringen synes den sociale retfærdigheds udfordringer i dag klart forbundet med udfordringerne i de internationale meldinger om menneskers gensidige afhængighedsforhold og med det økologiske problem; de kristne, som lever under de mest forskellige forhold overalt på jorden, er kaldet til at være privilegerede forkæmpere for en kritisk samvittighed, der ser det som sin opgave at forsvare alle menneskers livskvalitet og være stemme for dem, som ingen stemme har, for på den måde på verdensplan at stå op imod de økonomiske og politiske interesserens egoistiske måder at tænke på. I dette engagement bør de kristne ikke regne med andre kræfter end dem, der ligger i deres eget vidnesbyrd, deres tros livskraft og deres evangeliske formåen. Opvækkelsen af en ansvarlig økologisk bevidsthed, som samlet set fastholder forpligtelsen til at kæmpe for retfærdighed, fred og beskyttelse af skabningen, forekommer lige påtrængende. Alt i alt er de kristne kaldet til ved næstekærligheden at blive bedre til dette arbejde, idet de lever i selvfornægtelse og uden at se sig tilbage efterfølger Ham, som hengav sig for os på korset, idet de skaber en vej sammen med og i solidaritet med de svageste og de fattigste ledsagere på vejen. Kristendommens fremtid vil enten være præget af næstekærlighed og dermed af engagement for retfærdighed og fred, eller også vil den ikke have nogen fremtid.

Det er uomtvisteligt, at indretter man sit liv på at dele og være solidariske med andre, så vil det – både i teori og i praksis – indbefatte nødvendigheden af at man gør sig sin holdning klar og bestræber sig på at undgå uretfærdighed og synd; konkret vil det at elske andre være ensbetydende med, at man også forsøger at ændre deres måde at leve på. Det drejer sig i hvert enkelt tilfælde om at prioritere ikke de verdslige interesser eller det politisk mest fordelagtige højst, men derimod om udelukkende at gå ind for Kristi sandhed og hans retfærdighed; det drejer sig om at bruge sit liv til dét og sætte sit vidnesbyrd ind på dét – om nødvendigt også ved at bære korset, idet man altid bestræber sig på at finde en vej sammen med andre. De kristnes tro, som den leves og tænkes, bør rumme de klare ideers og handlingers dristighed, og bør efterleves i efterfølgelsen af ham, som hengav sig selv på korset.

Kristendommen i det tredje årtusind vil være mere troværdig ved troens, næstekærlighedens og håbets vidnesbyrd, ellers vil den ikke kunne tale til de skibbrudnes hjerter i Vesten i dag, som trods alt stadig søger efter den mening med livet, de har tabt, og som også i fremtiden vil være i stand til at give livet og historien saft og kraft, som den korsfæstede Kristus har kunnet gøre det for hver og én af os ...